Journal of Current Researches on Social Sciences
(JoCReSS)
www.stracademy.org/jocress
ISSN: 2547-9644

Year:2017
Volume: 7
Issue: 1

Philosophy and Humor, Possibility of Statement an Alternative to the Creativity of thought Unigue from the Domination of the thought Determined

Serdar SAYGILI[1]

Keywords
Human, Cultura, Philosophy, Humor, Reality.

Article History
Received
10 May, 2017
Accepted
22 May, 2017

Abstract
Human is a private entity who tries to make sense its existence and the nature, the world, universe thanks to mind power and who builts on value and belief system and who founds civilization and produces cultures. This private entity has been in search of a reality to today this day exist. In thesearch of truth has created the world of meanings different two called as of humor and philosophy. It is said to mean that the philosophy of the world this meaning to get accurate information about them to see things existing and look at the form of critically to happening in society and in the world, in the universe. The concept of humor can be defined as a discipline trying to demonstrate the seeking of reality as an action comedy inside of cultural structure. In this context philosophy and humor, use the belief and values system and mindset of the period existing in seeking the truth of man as a tool. In this process, It enables the people to look from a different paradigm to truth of people by exceeding the limit meaning of civilization and culture. Thus it allows the people to get one step closer to reality by arousing from their deep dogmatic sleep.

Belirlenmiş Düşüncenin Tahakkümünden Özgün Düşüncenin Yaratıcılığına Alternatif Bir Söylem Olanağı, Felsefe ve Mizah*

Anahtar Kelimeler
İnsan, Kültür Felsefe, Mizah, Hakikat.

Makale Geçmişi
Geldiği Tarih
10 Mayıs, 2017
Kabul Tarihi
22 Mayıs, 2017

Özet
İnsan, akıl gücü sayesinde yaşadığı evreni, dünyayı, doğayı ve kendi varlığını anlamlandırmaya çalışan, kendi inanç ve değerler sistemini inşa eden, kültürler üreten ve medeniyetler kuran özel bir varlıktır. Bu özel varlık, var olduğu günden bu yana bir hakikat arayışı içerisinde olmuştur. Bu hakikat arayışında, felsefe ve mizah adı verilen iki farklı anlam dünyası meydana getirmiştir. Bu anlam dünyalarından felsefe, evrende, dünyada ve toplumda olup bitenlere eleştirel bir biçimde bakmak, var olan hakikati görebilmek ve hakikat hakkında doğru bilgi edinebilmek anlamına geldiği söylenebilir. Mizah ise hakikat arayışını kültürel doku içerisinde güldürü eylemiyle ortaya koymaya çalışan bir disiplin olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda felsefe ve mizah, insanın hakikat arayışında yaşadığı dönemin düşünce biçimini, değer yargılarını ve inanç sistemini bir araç olarak

* Bu makale 6-8 Ekim 2016 tarihleri arasında Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü tarafından düzenlenen "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Mizah" adlı "Uluslararası Genç Akademisyenler Kültür Kongresi'nde sunulan özet tebliğden geliştirilerek üretilmiştir.

[1] Corresponding Author. Yrd. Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi, serdar.saygili@usak.edu.tr

kullanır. Bu süreçte var olduğu kültür ve uygarlığın anlam sınırlarını aşarak insanların gerçeğe farklı bir paradigmadan bakmalarına imkân verir. Böylece insanları derin dogmatik uykularından uyandırarak gerçeğe bir adım daha yaklaşmalarına olanak sağlar.

"Rakibinizin ciddiyetini şakayla, şakalarını da ciddiyetinizle öldürün."

Gorgias

"Bir kez dans etmediğimiz her günü yitirilmiş, bir kahkahanın eşlik etmediği her hakikati sahte saymalıyız."

W. F. Nietzsche

Geçmişte olduğu üzere günümüzde de insan olgusu, üzerinde en çok konuşulan konulardan birisidir. İnsan, kendi neliğinin hakikatini bütün yönleriyle algılamak, açıklamak ve anlamak için "insan nedir?" sorusu ile kendini özgün bir sorun haline getirmiştir. İnsanı anlamlandırma sürecinde hem insanın neliği hem de kendi dışındaki gerçek dünyayla olan ilişkisi beraberinde birçok farklı açıklama gerektirdiğinden insan gerçeğini mutlak manada anlamak da oldukça zordur. İnsanı bir bütün olarak anlamlandırmadaki her türlü zorluğa rağmen insan üzerine konuşmaktan başta felsefe olmak üzere bilim, din, sanat gibi farklı bilgi türleri da vazgeçmemiştir. Felsefi bilgi, bilimsel bilgi, dini bilgi ve sanatsal bilgi gibi birçok bilgi türü insanı tanıma, onun gerçekliği anlama ve maddi unsurları üzerine fikir sahibi olma isteğini her zaman devam ettirmişlerdir. Bu bilgi türlerinden özellikle felsefi bilgi; etik, estetik, siyaset ve toplum felsefeleri ile doğrudan insan merkezli açıklamalara yönelirken, felsefedeki ontoloji, epistemoloji gibi diğer sorunları da insandan bağımsız ortaya koymamıştır (Akdemir, 2016: 11-12). Bu bağlamda "İnsan nedir?" sorusu, soruyu soranın kendine dönerek kendi türünü sorguladığı özgün bir sorudur. Bu soru, felsefenin başlangıcından günümüze kadar filozofların doğrudan ya da dolaylı olarak sormaktan kendilerini alamadıkları en önemli sorulardan birisidir (Tepe, 1998: 7-8). Filozoflar, "İnsan nedir?" sorusu yanında "İnsan olmak görünenin ötesinde ne anlama gelmektedir?", "İnsan olarak adlandırılan varlığın sınırları neresidir?", "Bu evrende insanın yeri nedir?" gibi bir takım sorularla kendi hakikatini keşfetme yolunda, kendi varlığını, kendisi için bir araştırma nesnesi haline getirmiştir (Vercors, 1998: 10). Böylece filozofların ontoloji epistemoloji, etik, estetik, metafizik ve tarih felsefeleri gibi alanlardaki açıklamaları onların insan üzerindeki düşüncelerine bağlı olmuştur (Mengüşoğlu, 2014: 24). Bu noktada insanın kendi üzerine yaptığı araştırma faaliyetiyle ilgili olarak Fransız düşünür Michel De Montaigne şöyle söyler:

> *"…herkes kendisi için bir derstir; elverir ki insan kendini yakından görmesini bilsin. Benim yaptığım, bildiklerimi söylemek değil, kendimi öğrenmektir. Başkasına değil kendime ders veriyorum" (Montaigne, 2000: 31).*

Diğer yandan Türk-İslam düşünürü Yunus Emre ise bu durumu dizelerinde şu sözlerle ifade eder:

> *"İlim ilim bilmektir. İlim kendin bilmektir. Sen kendin bilmezsen. Bu nice okumaktır"* (Oğuz, 1992: 7).

Öte yandan Türk-İslam tasavvufçusu Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî bununla ilgili olarak şunları söyler:

> *"Kim ben? Kimim ben? Niçin bir sürü düşünceler içindeyim? Neden oradan oraya sürüklenip duruyorum? Fezalardaki yıldızlardan birisi miyim ki, burçtan burca geçer, uğursuzluklara ağlar, mutluluklara gülerim? Göklerdeki burçlarda alçalış ve yükselişlerde hazan rüzgârlarla sürüklenir, bazen de kayıtlarla bağlanırım. Bazen yanan bir ateş, bazen de coşan sel olurum. Bazen içi daralmış ve hüzünlüyüm. Bazen de iki halden de uzağım ve en yüksek nesnelerden yükseğim"* (Çubukçu, 1984: 106-107).

Şu halde, insanın kendi kendisini bilme bilinci gerçekleşmeden, insanın kâinatla olan ilişkisini, bu ilişkiler çerçevesinde mevcut beklentilerini ve geleceğe yönelik ideallerini açıklamak da olanaklı değildir (Akdemir 2016: 12). Montaigne, Yunus Emre ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin düşüncelerinde ifade edilen en önemli ereğin insanın kendi ben'inin farkına varabilmesi, kendi ben'inin özüne ulaşabilmesi olduğu açıktır. İnsan kendi ben'inin farkına varabildiği ya da kendi ben'inin özüne ulaşabildiği ölçüde kendini gerçekleştirebilme imkânına sahip olduğu söylenebilir.

Öte yandan insan hakikatinin araştırılması sürecinde filozofların yanı sıra bilim insanları, din adamları, aydınlar, bilginler ve şairler gibi toplumun önde gelen birçok düşünürü mutlak bir cevap arayışı içerisine girmiştir. Bu düşünürler kendi disiplinleri çerçevesinde "İnsan nedir?" sorusu üzerine birtakım açıklamalar ortaya koymuşlardır. Bu açıklamalardan bazılarını incelediğimizde insan; bilen, yapıp-eden, tavır takınan, önceden gören ve tayin eden, isteyen, hür hareketleri olan, idealleştiren, kendini bir şeye veren, eğiten ve eğitilen, devlet kuran, inanan, sanat ve tekniğin yaratıcısı olan, konuşan biyo-psişik bir varlık (Mengüşoğlu, 1971: 1-2); dik yürüyen, ellerini kullanan, beyni özel biçimde gelişmiş olan, çevresini değiştirebilen, dünyayı ve evreni anlamaya çalışan, konuşan, yaratıcı düşünme imkânına sahip olan, deney dünyasını aşabilen, evrenin bilincine varmış ve eylemlerinden sorumlu olan irade sahibi bir canlı (Akarsu, 1998: 105); hisseden, düşünen, dünya üzerinde özgürce dolaşan, hükmettiği bütün diğer hayvanların başında görünen, toplum içinde yaşayan, sanatı ve bilimi icat eden, kendine özgü iyilik ve kötülüğü olan, kendine efendiler oluşturan ve kanunlar yapan bir birey (Sponville, 2006: 127); evrenin bütün özelliklerini üzerinde taşıyan mikro kozmos olarak kabul edilen bir kimse (Bingöl, 1999: 105); kendi varlığının ya da ben bilincinin farkında olan bir birey (Soykan, 2001: 11), tasavvuf düşüncesinde en yüce basamağa erişmiş, kemale ermiş, ruhsal bakımdan olgunluk katmanına ulaşmış, bütün bir varlık alanının kendisinde dile geldiğini kavrayan ve kendi geçici varlığından sıyrılarak Tanrı'da sonsuzluğa ulaşan kişi olarak açıklanmaktadır (Cevizci, 2002: 557). İnsan üzerine yapılan açıklamalar, açıklamayı yapan

düşünürün düşünce dünyasına göre şekillendiğinden bu açıklamaları çoğaltmak mümkündür. Zira insan üzerine yapılan her açıklama insanın çok boyutlu yapısı karşısında onu bir bütün olarak kuşatmaktan uzak olduğu için tam bir tanım olamamaktadır. Yine de "İnsan nedir?" sorusunu en genel anlamda şu şekilde tanımlamak mümkündür. İnsan, üç boyutlu bir zaman dilimi (geçmiş, an, gelecek) içerisinde geleceğe dönük olarak yaşayan, toplumsal bir hayat sürecinde ötekinde varlık bulan, etik, estetik, metafizik, linguistik ve siyaset gibi alanlarda özgün kültürler yaratan, bir yönüyle biyolojik diğer yönüyle psişik özellikler taşıyan, değer ve adalet sahibi olmakla birlikte düşünen bir canlıdır (Bingöl, 2011: 93). İnsan üzerine yapılan tanımlamaları çoğaltmak mümkün olmakla birlikte hemen herkesin üzerinde hemfikir olduğu tam bir tanıma ulaşmak da mümkün değildir. Çünkü insan ruh ve beden olarak dual bir yapıya sahip olmakla birlikle, bir kültür dünyası içerisinde sürekli bir biçimde değişen, gelişen bir özelliğe sahiptir. Dolaysıyla insan üzerine yapılan her tanım eksik bir tanım olarak kalmaya devam edecektir.

Yine de "İnsan düşünen bir canlıdır", ifadesi özsel bir tanım olmakla birlikte, insanın varlık hiyerarşisi içerisindeki yerini tam olarak belirleyen özlü bir açıklamadır. Çünkü bir yandan insanın karakteristik içlemini ortaya koyarken, diğer yandan da insanın bütün yapıp etmelerine delalet etmektedir. Bu bağlamda insan ontolojisinin iki farklı yönü ön plana çıkarılmaktadır. Bunlardan ilki, insanın tabiatta var olan canlı bir varlık olması, bir diğeri ise insanın tabiat sınırlarını aşabilen rasyonel bir varlık olmasıdır. Bunlardan birincisi yani, insanın canlı bir varlık olma özelliği onun tabiatta yaşayan öteki canlılarla ortak olan bir yönüne vurgu yapmaktadır. İkincisi ise yani, insanın rasyonel bir varlık olma özelliği onu kendisi yapan özsel bir yönüne vurgu yapmaktır. İnsan, canlı olma özelliğiyle fizik dünyaya ait olan bir tabiat varlığıdır. Fizik dünyada diğer canlılar için geçerli olan tüm kanunlar onun içinde geçerlidir. İnsanın yaşaması için tabiatta yaşayan öteki canlılar gibi ısı, ışık, solunum, beslenme, barınma ve üreme gibi birtakım doğa kanunlarına bağlı olduğu bir gerçektir. (Bingöl, 2011: 93-100). İnsanın bu yönü mekân içerisinde gerçekleşen doğa yasalarına göre şekillenir. İnsan doğal bir varlık olarak yaşadığı sürece birtakım bedensel işlevlere sahiptir. Bu bedensel işlevler sadece insana özgü değil, aynı zamanda insanla hayvan arasında ortaktır. İnsan bu işlevler sayesinde fiziksel ihtiyaçlarını karşılar, yaşamsal ihtiyaçlarına ait yetenekleri korur ve neslinin devamını sağlar. Fakat insan, doğal varlık alanına ait olan canlılık özelliği ile kendini gerçekleştirmesi ve diğer canlılarla ortak olan kaderini aşabilmesi mümkün değildir. Ancak insanı diğer canlılardan üstün kılan, onu nedensel yasalara bağlı doğa karşısında bağımsız yapan, aşkın olanı aramaya yönlendiren ve diğer canlılara göre derece farkını ortaya çıkaran yönü onun akıl varlığı yanıdır (Mengüşoğlu, 2014: 34-37). Akıl varlığı yanı insanın varlığının en önemli ayrımsal özelliğidir. İnsanın akıl varlığı yanı, insanı bilinene evrende her şeyden üstün kılan, öteki canlılar arasında apayrılığı ortaya koyan ve ona eşsiz özerklik sağlayan özsel bir durumdur. Şu halde insan, bir tabiat canlısı olmakla birlikte akıl varlığı yönüyle düalist yapıdan meydana gelen otonom bir varlıktır (Mengüşoğlu, 2014: 17). Varlığının en önemli ayrımsal özelliği olan aklı sayesinde, var olanlar içerisinde kategorik bir fark yaratmış özel bir canlıdır (Bingöl, 2011: 93-100). Zira insanı hayvani varlığın üstüne çıkaran, onun nedensel yasaların

hâkim olduğu doğanın karşısında özerk yapan ve onu bütün varlığıyla özgür olan bir varlık evrenine bağlayan aklıdır (Mengüşoğlu, 2014: 34). Böylece akıl sahibi olmak ve buna bağlı olarak özgür ve iradi eylemde bulunmak bilinen evrende insanı öteki varlıklardan ayıran en önemli önemli özelliktir (Akdemir, 2016: 19). Dolaysıyla akıl varlığı olarak insan, öteki canlılar arasında yarattığı fark ile etik, estetik, linguistik, metafizik, mitoloji, siyaset, hukuk ve devlet gibi alanlarda eşsiz sistemler geliştirmiştir. Geliştirdiği bu sistemleri binlerce yıllık bilgi birikiminin katkısıyla mayalayarak kendi varlık coğrafyasında köklü kültürler meydana getirmiştir.

Diğer yandan kültür kelimesi etimolojik olarak "natura" sözcüğünün tam karşıtı olarak Latince "Cultura" sözcüğünden oluşmuştur. Cultura sözcüğü yalnızca herhangi bir şeyin fonksiyonunu belirtmek üzere "Cultura Juris", davranış kurallarının saptanması anlamında "Cultura Scientiea", bilginin elde edilmesi hususunda "Cultura Litterarum", dilin geliştirilmesi ve üslubun mükemmelleştirilmesi manasında "Cultura Linguae" (Majuyev, 1998: 29-30), toprağın bakımı, toprağın işlenmesi ve tarımın gelişmesi anlamında "Agri Cultura" gibi bileşik ifadelerde kullanılmıştır (Altar, 1996: 147). Latince "Cultura" sözcüğünden türetilmiş olan kültür kelimesi Türkçeye ekin veya maya anlamında geçmiştir (Aslantürk vd., 2000: 233).

Kültürün kökensel anlamı yanında kavram üzerine tarihsel süreç içerisinde farklı tanımlamalar da yapılmıştır. Kültür; *insanın,* doğaya karşı tarih içinde oluşturduğu ve geliştirdiği *bir davranım biçimi* (Majuyev, 1998, 126), toplumların doğal durumdan ayrışarak kendileri için yararlı, kendilerine göre iyi ve doğru olduğunu düşündükleri hedeflere ulaşma ve bu hedeflere ulaşma sürecinde meydana getirdikleri tüm ürün ve yaratımlar (Özlem, 2008: 203), toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler, bunları yaratmada ve sonraki nesillere iletmede kullanılan araçların bütünü (www.tdk.gov.tr), insan yeteneklerinin, becerilerinin ve potansiyelinin tümüyle ortaya konup her yönüyle geliştirilmesi, doğanın ve toplumun yaşam sürecinin bilinçli bir şekilde denetlenmesini sağlayan insanın varlık güçlerinin olgunlaşmasıdır (Buhr ve Kosing, 1999: 259). Diğer yandan kültürün tanımı üzerine Türk kültür felsefecilerinden Nermi Uygur ise şu tespitlerde bulunur:

> *"…kültür, insanın ortaya koyduğu, içinde insanın var olduğu tüm gerçeklik demektir. … kültür insan dünyasını taşıyan, yani insan varlığını gördüğümüz her şey anlaşılabilir. Kültür, doğanın insanlaştırılma biçimi, bu insanlaştırmaya özgü süreç ve verimdir. Kültür, insanın kendini kendi evinde duymasını sağlayacak bir dünya ortaya koymasıdır. …insan varoluşunun nasıl ve ne olduğudur. İnsanın nasıl düşündüğü, duyduğu, yaptığı, istediği, insanın kendisine nasıl baktığı, özünü nasıl gördüğü, değerlerini, ülkülerini, isteklerini nasıl düzenlediği, bütün bunlar hep kültürün öğeleridir. İnsanın ne tür bir yaşama biçimi, ne tür bir var olma programı, ne tür bir eylem kalıbı benimsediği kültürdür. Teknik, ekonomi, hukuk, estetik, bilim, devlet, yöntem, insanın meydana getirdiği her şey kültürdür. Örgütler, demekler, kurumlar, okullar, tüm*

kendilerine ilişkin şeylerle birlikte kültürden sayılırlar. İnsanlar arasındaki her çeşit karşılıklı etkileşmelere, her türlü yapıp yaratma alışkanlıklarına, bütün manevi ve maddesel yapıt ve ürünlere kültür denir" (Uygur, 1996: 17).

Kültür üzerine yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere kültür, akıl sahibi bir canlı olan insanın binlerce yıllık toplumsal birikimi sürecinde ortaya koyduğu dil, din, teknik, sanat, ekonomi, mitos, bilim, devlet, ahlâk, hukuk, siyaset, felsefe ve mizahtır. Başka bir ifadeyle insanlığın tüm üretim ve yaratımlarıdır (Özlem, 2008: 203). Kaynağı insan olan kültür örüntüsünü oluşturan her düşünce, her olay ve her yaşantının merkezinde insan vardır. İnsan yaratımı olan kültür, toplumun gelenek, görenek, inanış, düşünce, bilim, sanat ve çevre gibi etkinliklerinin birikimiyle ortaya çıkan, toplumdan topluma değişen ve gelecek kuşaklara aktarılan özel bir mirastır. Bu özel miras, gelenek ve görenek, dil ve metin, devlet ve politika, ordu ve savaş, hukuk ve ahlak, bilim ve teknik, eğitim ve ekonomi, çevre ve yaşam gibi insan ürünü olan her şeyi kapsamaktadır. Yani kültür, insanın yaşamı boyunca eğitim yoluyla edindiği birikim ve davranış biçiminden, yetenekleriyle ortaya koyduğu ürün ve yapıtlara kadar çok geniş bir alana yayılmaktadır. O halde kültür, insanın var olan hakkında edindiği bilgiler, bu bilgilere dayanarak ortaya koyduğu özgün eserler ve davranışlar bütünüdür (Öner, 1999: 26-27). Bununla birlikte insan, biyolojik varlık alanının yanı sıra psiko-sosyal bir varlık alanına da sahiptir. İnsanı öteki varlıklardan ayıran psiko-sosyal varlık alandır. Bu alanda insanın doğumdan sonra öğrendiği bilgi, sanat, gelenek, görenek, inanç, alışkanlıklar ve mizah gibi öğeler gelişip gerçekleşir. İnsanın sosyal varlık alanına hükmeden bu özelliklerin hepsine birden kültür adı verilmektedir (Maden, 1993: 137). Bu bağlamda kültür, insanı anlama, açıklama ve yorumlamanın en doğru yollarından birisidir. Zira yaşamı önceden tayin edilmemiş bir varlık olarak insan düşüncesi, davranışı, kişiliği ve karakteri onun kültür ortamı içerisinde şekillenir (Cihan, 2010: 40). Böylece kültür, doğanın hiçbir zaman kendiliğinden oluşturamayacağı sadece insana özgü yaratıcılığın ürünü olan oluşumlar olarak düşünülebilir (Altar, 1996: 148). Şu halde kültür, belli bir coğrafyada yaşayan insanların binlerce yıllık yaşam mücadelesinin bireysel, toplumsal ve tarihsel göstergesi olarak da değerlendirilebilir.

Kültürü ortak kültür/evrensel kültür ve milli kültür/özgü kültür olarak iki farklı temele incelemek mümkündür. Evrensel kültür, insanlığın ortak ürünüdür. İnsanlığın binlerce yıllık maddi ve manevi birikimini olan bilim, teknik, felsefe ve din gibi alanları ifade eder. Yani evrensel kültür, insanlık tarihi içerisinde yalnız belli bir toplumun ürünü olarak var olmayan durumu ortaya koymaktadır (Öner, 1999: 236). Toplumların kendilerine özgü- duyuş, seziş, düşünüş tarzlarının özgün bir dışavurumu olan kültür, zamana, mekâna ve topluma göre farklılaşarak özgü(n) kültürleri meydana getirmiştir. Bu özgünlüğü ifade etmek üzere, çoğul bir biçimde Doğu kültürü, Batı kültürü, Çin kültürü, Hint kültürü, Hıristiyan kültürü, İslam kültürü, Alman kültürü ve Türk Kültürü gibi kültürler ortaya çıkmıştır (Özlem, 2008: 203). Bu noktada aidiyeti yönünden tek bir millete ait olan ve bir milletin damgasını taşıyan kültürler milli/özgü kültürdür. Toplumları birbirinden ayıran ve yaşadığı çevreye karşı da bir bakış açısı kazandıran milli kültürdür. Milli kültür, tek bir millete ait olan özgü kültürdür. (Öner, 1999: 236-237). *"Özgü kültür milleti*

millet yapan, bir milleti kendisi yapan unsurdur. Nasıl bireyleri benler ayırırsa, toplumları da birbirinden özgü kültürler ayırır. Öyleyse özgü kültür bir milletin benidir" (Öner, 1999: 193). Başka bir ifadeyle özgü kültür, insanları bölünmez bir bütün halinde milli şuur ve ülküler etrafında toplayan, meydana getirdiği topluma canlılık, ruh, heyecan ve şahsiyet vererek onun millet haline gelmesini sağlayan etkin bir güçtür (Bıyıkoğlu, 1976:1). Çünkü o, millet tarafından yaratılmış, benimsenmiş ve geliştirilmiştir (Kaplan, 1976, 68). Bununla birlikte kültürün iki farklı göstergesi olarak karşımıza çıkan ortak kültür ve özgü kültür toplumsal yaşamda birbirinden tamamen bağımsız değillerdir. Birbirleri arasına var olan etkileşimle birlikte sürekli olarak birbirlerini etkilerler. Ortak kültürde meydana gelen değişmeler zaman içerisinde özgü kültür üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak bazı değişmelere neden olabilir (Öner, 1999: 193). Dolayısıyla ortak kültür ve özgü kültür arasında tam bir bağlantısızlık söz konusu değildir. Ortak kültür özgü kültürü, özgü kültür ortak kültürü etkilemektedir.

Her iki kültür, insanların hakikate dair farklı paradigmalar geliştirmesine ve hakikatin farklı üsluplar içerisinde dile getirilmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda insanlar kültür tarihleri içerisinde farklı disiplinler meydana getirmişlerdir. Bu disiplinlerden biri olan felsefe**,** etimolojik olarak Yunanca *philo* (sevgi, dostluk, arkadaşlık, seviyorum, dostluk gösteriyorum, arkadaşlık kuruyorum) ve *sophia* (bilgelik, hikmet) sözcüklerinin birleşiminden türetilmiş bir kavramdır. İki farklı kavramın birleşiminden meydana gelen *Philosophia*, bilgelik sevgisi, hikmet sevgisi, bilgi dostu, bilgelik dostu ya da bilginin peşinden koşan, bilgiyle dost olmaya çalışan, bilgi aşığı olan anlamına gelmektedir (Keklik, 1978: 2-3). Nitekim Philosophia, var olana ilişkin olarak her şeyi kuşatan tam bir bilgiye sahip olmayı değil, bilgiyi aramayı, bilgiyi elde etmeyi ve bilgiyle dost olmayı salık vermektedir.

Öte yandan felsefe, düşünce tarihi içerisindeki farklı dönem ve kültürlerde farklı bakış açılarına göre farklı anlamlar kazanmıştır. Örneğin Platon'a göre, felsefe gerçekliğin hakiki doğasını kavramaya çalışarak, tek tek var olan her şeyin ne için olduğunu öğrenmektir. Yani insanın kendi gerçek doğasını kavrayarak amaçların nihai bilgisine sahip olmasıdır (Cevizci, 2007: 23). Aristoteles'e göre, felsefe büyük uyumlu evren olan makro kozmos karşısında küçük uyumlu evren, yani mikro kozmos olan insanın saygılı bir şaşkınlığa düşerek, gündelik faaliyetler dışında, eleştirel bir düşünceyle araştırmak, soru sormak, sorun görmek, sorun ortaya koymak ve sorunları çözmeye çalışmak ya da sorunlara ilişkin farklı yaklaşımlar denemektir (Küyel, 1976: 29). Descartes'e göre, felsefe insanın bilinçli bir biçimde yaşama çabası içerisinde olma girişimidir (Öner, 1999: 10). Şu halde "Felsefe nedir?" sorusu üzerine filozoflar, düşünürler, aydınlar ya da entelektüeller tarafından birçok tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlamadan hareketle hemen herkesin kabul edeceği mutlak bir tanıma ulaşmak bu güne kadar mümkün olmamıştır. Öyleyse *"felsefenin ne olduğu hiçbir zaman yalın bir biçimde söylenememiştir"* (Heimsoeth, 2007: 21). Buna karşın "Felsefe nedir?" sorusu en genel anlamda derinleşen bir varlık bilincinin, dünya karşısında alınan bir tavrın ve hayat karşısında oluşan farkındalık düzeyinin açık bir ifadesi olduğu söylenebilir (Heimsoeth, 2007: 16). Diğer bir deyişle felsefe, bilinen evrende bilinçli yegâne varlık olarak kabul edilen insanın evrene, dünyaya, insana, topluma

ve yaşama karşı kendi ben'ini ortaya koyabilme girişimindeki varoluşsal çabası olarak da görülebilir.

Diğer yandan felsefenin neliği üzerine yapılan açıklamalar yanında felsefenin amacının ne olabileceği sorusu akıllara gelmektedir. Felsefenin neliği üzerine yapılan açıklamaların çeşitliliği karşısında, felsefenin amacının ne olduğu ya da olabileceği hususunda da bir çeşitlilik olduğu görünmektedir. "Felsefenin amacı nedir?" sorusuna verilecek cevaplar bu sorunun açıklığa kavuşmasında bizlere yardımcı olacaktır. Felsefenin amacı, hayatını ve evreni bir bütün olarak kavramak isteyen insanın, neyin anlamlı neyin anlamsız, neyin doğru neyin doğrudan uzak olduğunu sorgulama girişimi (Gündoğan, 2010: 24-25), günlük hayatta farkına varamadığımız durum, olay ya da olgular hakkında bir farkındalık kazanma çabası (Heimsoeth, 2007: 18), nesnelerin hakikatlerinin ne olduğunu bir insanın kavrayabileceği ölçüde kavramaya çalışması; evrene ilişkin merak, hayret ve şaşkınlık duygumuzu giderme girişimi; düşünce, inanç ve eylemlerimizi eleştirel bir açıdan değerlendirme faaliyeti; düşüncelerimizin oluşumuna temel oluşturan fakat *doğrudan doğruya* farkına varamadığımız tutum ve ön kabullerimizi aydınlatma etkinliği; diğer bilim dallarının ya da disiplinlerin sormadığı veya soramadığı soruları sormak ve bu sorulara cevaplar arama gayreti (Yazıcı, 1999: 4) ya da hayatın anlamı, amacı ve hakikatine ilişkin olarak sunulanlar kabuller üzerine eleştirel bir akıl yürütme faaliyeti olarak düşünülmektedir (Randall ve Buchler, 2014: 52). Başka bir ifadeyle, felsefenin görevi, bireysel ve toplumsal yaşamda sorgulanmadan kabul edilen ya da sorgulanmasına izin verilmeyen sığ düşünceleri, insanlara hakikat olarak sunulan temelsiz inançları, insanları tekdüze düşünceye yönlendiren ideolojileri plüralist perspektiften eleştirel bakış açısıyla değerlendirmeye çalışmaktır.

Ortak kültür ve milli kültür içerisinde hakikatin neliğinin ortaya çıkarılması sürecinde oluşan disiplinlerden bir diğeri mizahtır. Mizah, etimolojik olarak Arapça "***mezaha"*** eğlenmek, şaka yapmak mastarından türeyen ***mizah*** kelimesinin İngilizce'deki karşılığı olan "***humour",*** vücut ısısı ve nemi anlamındadır (Eker 2014: 51). Latinceden Arapçaya, Arapçadan Türkçeye geçmiş olan humor/***humour*** sözcüğü dilimize gülmece olarak çevrilmiştir (Güvenç, 2011: 157-158). Türkçeye gülmece olarak çevrilen bu sözcük çeviri içeriği açısından karmaşık bir durum oluşturmaktadır. Çünkü gülmece sözcüğü anlam olarak humor kavramını tam olarak yansıtmadığı gibi, içerik olarak da yalnızca gül(dür)me kavramı üstüne kurulmuştur (Escarpit, 2016: 12). Bilindiği üzere gülmece, öncelikli olarak bedenin fiziksel bir olayıdır. Mizah ise hem ruhsal hem toplumsal, hem de duyusal olan karmaşık bir olaydır (Escarpit, 2016: 107). Bu bağlamda mizah, kimilerinde fark ettirme, bilinçlendirme ve düşünceye sevk ettirmeyi de barındıran bir gülme hissi oluştururken, kimilerinde de öfke ve kızgınlığa neden olmaktadır. Mizah, bu noktada gülmeceden ayrılır. Çünkü mizah, her zaman gülmeyle sonuçlanmadığı gibi gülmenin sebebi de her zaman mizahi bir durumdan kaynaklı değildir (Yıldırım, 2015: 122). Şu halde gül(dür)me mizahın içeriğinde var olan birçok unsurdan biri olmasına rağmen mizahı tamamen karşılayan bir durum değildir. Mizahın bir ögesi olmakla birlikte mizahın kendisi değildir.

Öte yandan, mizahın tanımı üzerinler farklı filozof, düşünür ve aydınlar tarafından çeşitli çağlarda değişik tanımlamalar yapılmıştır. Bu bağlamda mizah, algılama, anlama ve yorumlama süreçlerini içeren bilişsel bir olgu; henüz düşünülmemiş soruları, fark edilmemiş ayrıntıları ve işlenmemiş konuları kapsayan kültürel bir laboratuvar; insanlık tarihindeki sosyal ve kültürel gelişmeleri anlama, açıklama ve değerlendirmede önemli bir gösterge (Eker, 2014: 51), otoritenin en büyük eleştirmeni ve onun saldığı korkulardan kurtulmanın kesin yolu (Kalaycı 27: 2014), kültürel örüntülerin ritmik bir dansı (Yıldırım, 2015: 123), toplum tarafından kabul gören ya da görmeyen duyguların, düşüncelerin aktarımında kullanılan etkili bir iletişim aracı (Olgunsoy 2009, 562), düşüncenin basmakalıp alışkanlıklardan ayrılarak, alışkanlığın özgünlükle kırılma durumu (Koestler, 1997: 99-107) olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte "İnsan Kültür Mizah: Eğlence Endüstrisinde Tüketim Nesnesi Olarak Mizah" isimli eserde mizahın tanımı üzerine şunlar söylenmektedir:

> *"Mizah, keskin bir zekânın sıra dışı, aykırı ve ani, kimi zaman eğlendirici, kimi zaman sorgulayıcı, kimi zaman da acımasız bir biçimde kazandığı sessiz bir zaferdir. Mizah, haddini aşan ciddiyete yapılan saldırıdır. Mizah, mantığa dayalı hayallerdir. Mizah, zayıfın güçlüye karşı silahıdır. Mizah, karşı duruştur. Mizah, bilgece eleştiridir. Mizah, kurulu düzene, kurallara karşı zincirleri kırarak özgürleşmedir. Mizah, komik olmayanla eğlenmektir. Mizah, isyandır. Mizah, ötekidir. Mizah, insanoğlunun hayatı algılaması, zorluklarla mücadele etmesi, bazen kendine bile itiraf etmekten çekindiği duygu ve sorunlarla yüzleşmesidir. Mizah çoğu zaman yüzleşmekten çekindiğimiz toplumsal gerçekliktir. Mizah, sosyal sistemin bir parçası ve aynı zamanda sistemi değiştiren bir sosyal olgudur. Mizah, yaşanan ya da bilinen gerçek ile beklentiler arasında aniden ortaya çıkan aykırılıktır. Mizah, kalıpları kıran bir güç olarak sosyal düzene karşı gelmenin bir simgesidir. Mizah, gizli bir anlaşma sistemidir. Mizah, evrensel bir deşarj olma yöntemidir. Mizah, bazen de saçmalıktan ve anlamsızlıktan alınan hazdır…"* (Eker, 2014: 54).

Hilmi Yücebaş ise "Türk Mizahçıları Nüktedanlar ve Şairler" adlı eserinin önsözünde mizahın tanımı üzerine şunları söyler:

> *"Mizah, tenkit vazifesini görmekle beraber, ciddi işlerle uğraşmaktan yorulmuş dimağlara bir sükûn ve huzur; gönüllere, söylenmesi istenilmekle beraber açıkça söylenemeyen şeylerin efkâr-ı umumîye önüne serilmesinden ileri gelen bir ferahlık getirir. Gülüncü ve tuhafı arayan mizah, iğneli tariz de olsa istihdaf eylediği makamı, müesseseyi, şahsı darıltmaz. (…) İnsanın gözünü gönlünü açan ve biraz da Allah vergisi olan mizah, iyi bir şeydir. Nice müşkül hadiseleri bile alaya alan insanlar, hayatta daima üzüntüsüz yaşamışlardır"* (Yücebaş, 1958: 12-13).

Tarihsel süreç içerisinde mizahla ilgili olarak birçok filozof, düşünür ve aydın tarafından çeşitli teorileriler sürmüştür. Buna rağmen mizahın neliği hususunda kesin bir karara da varılamamıştır. Mizahın neliği üzerine var olan düşünce çeşitliliği karşısında, onun kendisine konu yaptığı durumlar çerçevesinde de bir zenginlik olduğu görülmektedir. Gelenekler, görenekler, örfler, adetler, töreler, toplumsal sistemler ve yönetimler, egemen gücün toplumda oluşturduğu olumsuzluklar, muhalefetin eylemleri ya da eylemsizliği, sosyal olaylar, günlük hayat, halkın toplumsal olaylara karşı tutumu gibi topluma ilişkin her ne varsa mizahın ilgi alanına girmektedir Bu bağlamda mizah, konu ve kelime seçimi, tasvir biçimi ve diyalog çatısı bakımdan var olduğu toplumu yansıtmaktadır. Ayrıca mizahın başarısı seçilen konu, kullanılan dil, simge ve göstergelerin toplumsal yaşamı yansıtmasıyla doğru orantılıdır (Yıldırım, 2015: 122-123). Toplumun yaşam tarzı ve dünya görüşüyle örtüşen bu yansıma, doğal olarak toplumun yüzyıllardan buyana süregelen kültürel birikiminin özünü oluşturur. Halkın düşünce prizmasından süzülerek oluşan bu öz toplumun tüm kodlarını içerir. Toplumun hayat tarzı ve kültürünün, mizahını da şekillendirdiğini söylemek mümkündür (Güvenç, 2011: 157-158). Yani mizahla toplumun damıtılmış belleği ve kültürel genetiği geçmişten geleceğe aktarılır (Özdemir, 2010: 30). Şu halde mizah, toplumun binlerce yıllık kültürel birikimiyle oluşan anlam dünyasında kimlik kazandığı söylenebilir.

Toplumun kültürel birikimleri çerçevesinde gelişen mizah, eski çağlardan bu yana Tanrısal ya da doğal kaderle mücadele etme, yaşamın yükünü hafifletme ve egemen gücün baskısını reddetme yollarından birisi de olmuştur (Kalaycı, 27: 2014). Halkı dogmatizmden, cehaletten, körü körüne itaatten ve ötekine yaşam hakkı tanımayan katı duygulardan arındırmaya da imkân sağlamaktadır (Bakhtin, 2001: 142). Bununla birlikte mizahın sorgulayıcılığı toplumsal yaşamda eleştiri kültürünün oluşmasına uygun bir zemin hazırlamaktadır. Toplumsal hayatta eleştiri kültürünün gelişmesi bireylerin bilinçlenmesine, eleştirel düşünmesine, sorgulamasına, toplumda çoğulculuğun ve çok sesliliğin yerleşmesine, farklı fikirlerin etkin bir biçimde ifade edilmesine ve demokrasi kültürünün yerleşmesine oldukça büyük katkılar sağlamaktadır (Yıldırım, 2015: 124). Sansür ya da baskının olduğu, tutarsız tabuların ağır bastığı, karşı söylemlerin özgürce dile getirilemediği ortamlarda mizah, insanlara alternatif bir ifade aracı olarak hizmet eder (Fenoglio, 2000: 13). Bu noktada mizahın birey ve toplum üzerindeki yapıcı etkisiyle ilgili olarak Bakhtin şu açıklamada bulunur:

> *"…dogmatizmden, hoşgörüsüz ve korkutucu olandan arındırır. Fanatiklik ve ukalalıktan, korku ve sindirmeden, öğreticilikten, toyluk ve yanılsamadan, tekil anlamdan, tekil düzeyden, duygusallıktan kurtarır"* (Bakhtin, 2001: 142).

Böylece mizah anlayışı gelişmiş bireylerin ve toplumların dünyaya bakış açıları geniş, yaklaşımları hoşgörülü, kişilikleri ilginç, karakterleri renkli ve akıl yürütebilme yetileri çok yönlü ve derin olabilmektedir (Koestler, 1997: XXV). Diğer yandan mizah anlayışı gelişmemiş bireylerde ve toplumlarda eleştirel düşüncenin, yaratıcılığın gelişmesi söz konusu değildir. Yapay ciddiyet adına bireylerin eleştirel düşünceyle ve yaratıcılıkla bağları koparılmaktadır. Böylece ezberletilmiş düşüncelerin emanetçisi durumuna gelmektedir (Özdemir, 2010: 29). Dolayısıyla

mizah, insana insan olabilme, yaşadığı toplumu farklı bir perspektiften anlayabilme ve var olduğu dünyada özgür birey olarak kendi kişiliğini açık biçimde yaşayabilme imkânı sağlamaktadır.

Diğer yandan eleştirel bir söylem biçiminin sosyal göstergesi olan felsefe ve mizah arasında benzerlikler ve farklılıklar olduğu da ortadadır. Benzerlikler noktasında felsefe ve mizah, aklın çok boyutlu bir biçimde kullanılmasıyla üretilebilen disiplinlerdir. Aklı, yaşamın merkezine almadıkça, akla özgür bir biçimde ifade olanağı sağlamadıkça ve aklı standart düşünce kalıplardan kurtarmadıkça felsefe ve mizahın toplumda var olabilme imkânı yoktur. İnsanın ayrımsal özelliği olan akıl, doğmalarla, tutarsız inançlarla, temelsiz ideolojilerle ya da bir örnek düşünce kalıplarıyla sınırlandırıldığında felsefenin ve mizahın toplumda gelişmesi de mümkün değildir. Yani aklın özgür ifade alanı bulamadığı ortamlarda felsefenin ve mizahın, insanlar ve toplumlar için aydınlatıcı, ufuk açıcı ve umut sağlayıcılığı yitirilmiş demektir. Bununla birlikte felsefe ve mizahı farklılıkları açısından değerlendirdiğimizde felsefe ileri sürdüğü tüm argümanları temellendirmek zorundadır. İnsana ve evrene dönük olan tüm savlarını tutarlı bir düşünce örgüsü içerisinde saçmaya kaçmadan ortaya koyabilmelidir. Oysa mizahın felsefede olduğu üzere ileri sürdüğü tüm söylemlerde her zaman tam bir tutarlılık içinde olmasına gerek olmayabilir. Çünkü mizah, özgü kültür çerçevesinde şekillenen yaşam içerisindeki çelişikleri her zaman absürt bir üslupla aktarama olanağına sahiptir.

Sonuç olarak, felsefe ve mizahı, insanların binlerce yıllık kültürel birikimleri içerisinde gelişerek günümüze kadar gelen iki farklı disiplin olarak değerlendirmek mümkündür. Felsefe ve mizahın kendi iç dinamikleri içerisinde bazı farklılıkları olmasına karşın, birçok açıdan benzerlikler taşıdığı da görülmektedir. Şu halde gerek felsefe gerekse mizah, insana algılama, anlama ve açıklamada derin perspektifler kazandıran, insanın olaylara, olgulara veya durumlara karşı soru sorma yeteneğini geliştiren, insanı ve toplumu her türlü taassuptan koruyan, hoşgörülü olmaya yönlendiren ve erdemli olmaya yönelten eleştirel bir söylem biçimi olduğu söylenebilir. Bu söylem biçimi insanın özgün bir ben bilincine ulaşmasını sağlayarak onu kendi varoluşunun farkındalığına yönelten bir uyandırıcı olduğu düşünülebilir. Şu halde, felsefe ve mizahı kültür dünyalarında geliştiren insanlar engin bir hoşgörüyle birlikte düşünce dünyalarında dogmatiklikten, dar görüşlülükten, otoriterlikten, zorbalıktan, kutsanmış ezberlerden ve belirlenmiş sınırlardan uzaklaşabilirler. Böylece kendi varoluşun derinliğini daha geniş bir manada anlamlandırabilirler.

Kaynakça

Akarsu, B. (1998). *Felsefe Terimler Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayınları.

Akdemir, M. (2016). *İnsan Felsefesi: Epiktetos Ve Marcus Aurelius*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Altar, M. C. (1996). *Sanat Felsefesi Üzerine*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Arslantürk, Z. & Amman T. (2000). *Sosyoloji: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Bakhtin, M. (2001). *Karnavaldan Romana*. (C. Soydemir, çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bıyıkoğlu, Kemal. (1976). "Kültürün Takdimi", (Ed. Orhan Okay, Münip Yeğin, Nazif Şahinoğlu), *Kültür ve Medeniyet*. s. 1-6, Erzurum.

Bingöl, A. (1999). İletişim Bağlamında Mantık Ve Dil. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 40 (1), 105-115.

Bingöl, A. (2011). Milli Kültürümüz Açısından Hayatımızın Üç Temel Olgusu: Din, Felsefe ve Bilim Geleneğimiz. *Türk Yurdu Dergisi*, 31 (283), 93-100.

Cevizci, A. (2002). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Cevizci, A. (2007). *Felsefe*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Cihan, M. (2010). *Jose Ortega Y Gasset'de İnsan Ve Tarih Felsefesi*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Çubukçu, A, İ. (1984). Mevlana ve Felsefesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

Dergisi, 26 (1), 97-118.

Eker, E. (2014). *İnsan Kültür Mizah: Eğlence Endüstrisinde Tüketim Nesnesi Olarak Mizah*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Fenoglio, I. & François, G. (2007). *Doğu'da Mizah*. (A. Berktay, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gündoğan, A. (2010). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları.

Güvenç, A. (2011). Dede Korkut Kitabında Mizah. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [Taed]*, 46, 157-180.

Heimsoeth, H. (2007). *Felsefenin Temel Disiplinleri*. (T. Mengüşoğlu, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Keklik, N. (1987). *Felsefenin İlkeleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Kalaycı N. (2014). Spinoza'nın Etika'sı Bağlamında Mizahın Politik İşlevi. *Düşünme Dergisi*, 3(6), 20-28.

Kaplan, Mehmet. (1976). Kültür ve Kültürü Meydana Getiren Unsurlar, (Ed. Orhan Okay, Münip Yeğin, Nazif Şahinoğlu), *Kültür ve Medeniyet*. S. 53-83, Erzurum.

Küyel, M. (1976). *Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Felsefe Eylemi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Maden, A. (1993). Yönetim Ve Kültür, *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi-DTCF Dergisi*. 36 (1-2), 137-143.

Majuyev, V. (1998). *Kültür ve Tarih.* İstanbul: Toplumsan Dönüşüm Yayınları.

Mengüşoğlu, T. (1971). *Felsefi Antropoloji*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Mengüşoğlu, T. (2014). *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi.* (U. Nutku, Düz.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Montaigne, M. (2000). *Denemeler.* (S. Eyüboğlu, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Oğuz, O. (1992). Yunus Emre. Yunus Emre Sempozyumu, 2 Mayıs 1991, (Ed. İnci Enginün), Marmara Üniversitesi, s. 5-8, İstanbul.

Olgunsoy, H. & Temiz C. (2009). "Nasrettin Hoca'nın Günümüz Dergilerindeki Yeri Nedir?", 21. Yüzyılı Nasreddin Hoca İle Anlamak Uluslararası Sempozyumu, 8-9 Mayıs 2008, Atatürk Kültür Merkezi, s. 561-573, Akşehir.

Öner, N. (1999). *Felsefe Yolunda Düşünceler*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Özdemir, N. (2010). Mizah, Eleştirel Düşünce ve Bilgelik: Nasrettin Hoca, *Millî Folklor Dergisi.* 22 (87), 27-40.

Özlem, D. (2008). *Felsefe Ve Doğa Bilimleri,* Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Randall, J. & Buchler, J. (2014). *Felsefeye Giriş*. Ankara: Bingbang Yayınları.

Sponville, C. A. (2006). *Felsefeyi Takdimdir.* (S. S. Yılancıoğlu, Çev.). İstanbul: Altın Kitaplar.

Soykan, N. Ö. (2001). İnsanın Dünyadaki Yerinin Yeniden Sorgulanması Üstüne. *Felsefe Dünyası Dergisi,* 1 (33), 11-23.

Scheler, M. (1998). *İnsanın Kozmostaki Yeri*. (H. Tepe, Çev.), Ankara: Ayraç Yayınevi.

Türk Dil Kurumu, Kültür, http://www.tdk.gov.tr/

Uygur, N. (1996). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Yapı Kredi yayınları.

Vercors B. J. (1998). *İnsan ve İnsanlar*. (S. Eyüpoğlu, A. Erhat, V. Günyol, Çev.). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları

Yazıcı, S. (1999). *Felsefeye Giriş*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Yıldırım B. (2015). Mizahta Yerel Unsurların Kullanımı Ve Toplumsal Eleştiri Söyleminin Geliştirilmesi: Erzurum'da Yayımlanan Fırfırik Dergisi Örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 19 (2), 121-160.

Yücebaş, Hilmi, (2004), Türk Mizahçıları Nüktedanlar ve Şairler. İstanbul: L& M Yayınları.

© Copyright of Journal of Current Researches on Social Science is the property of Strategic Research Academy and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.